

VAN NAELEN M. (1993), *Rapport van de "Sektor Economie" inzake het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen: Studie uitgevoerd in opdracht van Minister-President, Vlaams minister van Economie, KMO, Wetenschapsbeleid, Energie en Externe Betrekkingen Luc Van den Brande*, Brussel, augustus, 129 blz.

Abstract

*Spatial Planning Policy and Economic Development
Some Economic Reflections on the New Structure Plan for Flanders*

An economic analysis of the Structural Plan for Flanders (SPF) shows that spatial planning is a potentially powerful policy instrument to strengthen the Flemish economy. But the SPF does not fulfil these expectations because the underlying economic arguments are not soundly based. In this article we focus on a few problem areas to illustrate that the economic reasoning needs considerable improvement. The method to distribute industrial zones among provinces and economic centers constitutes a first problem area. A second one touches upon industrial firms located outside craft zones or industrial zones: as there are no statistics available, we are in the dark about their economic weight and haven't the least idea of the economic impact of the proposed policy measures. Next, economic networks are an unexplored field: as a result economic interactions between sub-regions are not taken into consideration as an important dimension of the spatial planning policy. Furthermore, the SPF could not tailor the spatial planning policy to the specific needs of the Flemish sub-regions, because it did not dispose of extensive economic analyses of these sub-regions. The SPF could considerably increase its value for the Flemish economic policy if it demonstrated the economic advantages of a polynucleated urban network such as the "Flemish Diamond" and if it analysed in detail the strong economic interactions between Flanders and its neighbouring regions. The SPF will not function as a catalyst for economic development as long as it does not have the relevant economic analyses about these problem areas at its disposal.

FORUM

Koen Rademaekers *

Vragen bij een (waardig) basisinkomen

Trefwoorden: basisinkomen op subsistentieniveau; sociale zekerheid; arbeidsmarkt; alternatieve financiering

In dit artikel wordt getracht summier uiteen te zetten wat onder een (waardig) basisinkomen wordt verstaan en op welke sectoren het, indien het wordt ingevoerd, een weerslag zal hebben. Zo wordt voor de sociale zekerheid kort nagegaan of een "waardig" basisinkomen armoede kan verbannen, of het in vergelijking met het huidige systeem efficiënter en eenvoudiger is en al dan niet fraudegevoelig. Wat de arbeidsmarkt betreft, wordt uitgelegd in welke mate zwartwerk zou evolueren, of de werkloosheidsval afneemt, hoe het arbeidsaanbod evolueert, of volledige werkgelegenheid haalbaar wordt en welk effect een basisinkomen op de economische groei zou hebben. Op ethisch vlak wordt het meritocratische bezwaar en het betalen aan niet-behoefenden uitgelegd. Ten slotte, gegeven het voorgaande, worden een aantal fiscale wijzigingen toegelicht om het geheel financieel bespreekbaar te maken.

Inleiding

De laatste jaren is de discussie over de toekomst van de verzorgingsstaat en de hervorming van de sociale zekerheid pas echt goed op gang gekomen. De redenen hiervoor zijn enerzijds te vinden in de verouderde sociale structuren of m.a.w. het niet aangepast zijn van onze sociale zeker-

* Centrum voor Econometrie en Management Science, Vrije Universiteit Brussel. De auteur dankt J. Vuchelen en J. Vilrocx voor opmerkingen bij een vorige versie.

heid aan de huidige, snel veranderende maatschappij, en anderzijds in het blijvende grote tekort in de sociale zekerheid. Met een vergrijzende bevolking en een hoge werkloosheid ziet de toekomst er niet onmiddellijk beter uit. Op termijn zal het systeem van sociale zekerheid noodzakelijk worden aangepast.

In België zijn het laatste decennium reeds heel wat ideeën betreffende de hervorming van de sociale zekerheid besproken, echter zonder noemenswaardige gevolgen. Waar het in tegenstelling met Nederland betrekkelijk rustig rond is gebleven, is het vraagstuk van het basisinkomen. Nochtans is het idee van een basisinkomen niet zo nieuw. Reeds kort na de Eerste Wereldoorlog werd er in de Angelsaksische economische literatuur uitgebreid aandacht aan besteed. De term basisinkomen is dus niet meer dan een nieuwe naam voor een oud idee (voor een geschiedkundig en algemeen overzicht, zie: Van Parijs, 1995; Van Trier, 1991, blz. 587-618 en 1995). Andere namen, hoewel de invulling kan verschillen, zijn o.a. een universele bijdrage, een sociaal dividend, een negatieve inkomstenbelasting of een burgerloon.

Met deze tekst is het niet de bedoeling een overzicht te geven van de reeds uitgebreide literatuurlijst (hiervoor kunt u het best de homepage van BIEN (Basic Income European Network) consulteren: (<http://www.econ.ucl.ac.be/ETES/BIEN/bien.html>), noch louter een opsomming te geven van de voor- en nadelen van een basisinkomen. Wel wordt getracht op een eenvoudige en summier wijze het principe "basisinkomen" en de wisselwerking ervan op heel wat sectoren (in vraagvorm), nader te bepalen, zodat het ook voor de leek verstaanbaar wordt. Zo wordt in de literatuur vaak gesproken over een basisinkomen "tout court". Afhankelijk van de hoogte van het basisinkomen kunnen echter andere doelstellingen aan het basisinkomen gegeven worden. Om deze reden wordt in de onderhavige studie wel het onderscheid gemaakt tussen verschillende types basisinkomen. Zo zal meestal gesproken worden over een "waardig" basisinkomen, d.i. een basisinkomen op subsistentieniveau of een basisinkomen dat tegemoetkomt aan de minimale levensbehoeften. Het vooropstellen van een dergelijk type basisinkomen heeft tot gevolg dat heel wat beleidslijnen mogelijk worden, vooral dan betreffende de sociale zekerheid.

De opbouw van deze studie is eenvoudig: na de bespreking van wat precies onder een basisinkomen wordt verstaan, worden per thema, in vraag- en antwoordvorm, de effecten van het invoeren van een "waardig" basisinkomen besproken.

1. Wat is een (waardig) basisinkomen?

Indien men de term basisinkomen ruim wil definiëren, kan dat aan de hand van de volgende definitie: het is een systeem van uitkeringen dat een onvoorwaardelijk en individueel recht op inkomen invoert.

Het basisinkomen zou uitgekeerd worden aan elk lid van de bevolking dat ofwel onder de jurisdictie van de nationale staat permanent resideert (al dan niet de nationaliteit van het land hebbende) ofwel de nationaliteit van dat land bezit. De invulling van "bevolking" verschilt wel van auteur tot auteur.

Het basisinkomen is onvoorwaardelijk en onafhankelijk van de huidige tewerkstellingsstatus (werkloos of niet, gepensioneerd, deeltijds, ...), werkwillegheid, reeds geleverde arbeid, andere inkomensbronnen, burgerlijke staat (gehuwd of ongehuwd), minder- of meerderjarigheid, ouderschap, grootte en samenstelling van het gezin, ras of burgerschap.

De hoogte van de uitkering kan gegradeerd verlopen in functie van de leeftijd (kinderen zouden minder krijgen, ouderen meer) en de graad van onvermogen (een supplementair inkomen kan ter beschikking worden gesteld voor onvoorziene uitgaven zoals overlijden, invaliditeit en handicap).

De meer gerichte idee achter het "waardig" basisinkomen (dit wil niet zeggen dat dit de "mainstream" is) is het consolideren van alle bestaande directe transfers die ressorteren onder socialezekerheidsprogramma's, al dan niet gebonden aan individuele verzekeringsbijdragen, universeel of selectief, van alle indirecte financiële inkomsten in de vorm van persoonlijke (fiscale) tegemoetkomingen en van alle overheidstoelagen (bijv. studiebeurzen). In tegenstelling met de algemene definitie kiezen de auteurs die deze stelling bijtreden resoluut voor een basisinkomen ter vervanging, of toch deels, van de sociale zekerheid en aanverwante financiële stromen (in dit opzicht kies ik voor een basisinkomen ter vervanging van de verschillende socialezekerheidsstakken, op de gezondheidszorg na).

De basisfilosofie van een "waardig" basisinkomen is dus het vervangen van een ingewikkeld net van financiële stromen door een onvoorwaardelijk inkomen. Indien dus eenzelfde of een hoger welvaartsniveau wordt beoogd, moet de hoogte van het basisinkomen minimaal tege-

moetkomen aan de huidige uitkeringen en andere inkomsten die zouden verdwijnen. We houden voor ogen dat het basisinkomen op een dergelijke hoogte wordt gesteld dat, gemiddeld beschouwd, een maatschappelijk surplus wordt gecreëerd tegenover het huidige systeem. Met maatschappelijk surplus wordt bedoeld dat alle individuen samen er gemiddeld beschouwd op vooruitgaan. Zo wordt er een maatschappelijk surplus gecreëerd indien bijvoorbeeld de pensioenen voor sommigen niet minder dan 20.000 frank en voor anderen niet meer dan 50.000 frank zouden bedragen, maar elke pensioengerechtigde minimaal het gemiddelde pensioen zou krijgen. Het is wel zo dat een "waardig" basisinkomen op korte termijn zeer moeilijk realiseerbaar is. De meeste voorstanders pleiten daarom voor een geleidelijke invoering door te starten met een gedeeltelijk basisinkomen, d.i. een basisinkomen dat lager ligt dan een consensuele bestaanszekerheidsstandaard waarbij het huidige systeem van uitkeringen grotendeels blijft bestaan. Doch ook bij een dergelijk type basisinkomen zullen er zich heel wat implicaties voordoen op het vlak van de consumptiemarkt, de arbeidsmarkt enz.

2. Wat zijn de voornaamste effecten van het invoeren van een "waardig" basisinkomen?

In deze paragraaf is het de bedoeling op een eenvoudige wijze de voornaamste effecten weer te geven die ontstaan wanneer een "waardig" basisinkomen zou worden ingevoerd. Ze worden voor zover mogelijk (wegens de continue wisselwerking) verzameld per thema: sociale zekerheid, arbeidsmarkt, ethiek en fiscaliteit en financiën. Per vraag wordt meestal kort de sociaal-economische literatuur beschreven, waarna deze wordt aangevuld met persoonlijke toetsen.

A. Sociale zekerheid

1. Kan een "waardig" basisinkomen armoede verbannen?

Volgens een recente studie over armoedebestrijding en sociale zekerheid (Cantillon en Marx, 1995, blz. 509-548) vertoont onze sociale zekerheid heel wat tekortkomingen. Hoewel de onderzoekers niet pleiten voor het invoeren van een basisinkomen, halen zij toch heel wat punten aan die erdoor kunnen worden opgevangen. Zo stellen zij dat meer dan de helft van de uitkeringen inzake werkloosheid en arbeidsongeschiktheid te-

rechtkomen bij huishoudens die deze niet strikt nodig hebben, d.w.z. bij huishoudens die volgens de EG-armoedemaatstaf als bestaanszeker worden beschouwd. Verder zou een niet te verwaarlozen aantal personen die recht hebben op sociale uitkeringen, deze niet of slechts ten dele ontvangen. Volgens dezelfde onderzoekers zou onze sociale zekerheid haar grenzen van doelmatigheid min of meer hebben bereikt. Selectievere systemen zouden bovendien, door het niet-gebruik, de geringe legitimiteit en de té grote complexiteit, minder doelmatig zijn dan vanuit zuiver economische efficiëntieoverwegingen kan worden verwacht. Tot slot halen zij een onderzoek uit de Verenigde Staten aan, waaruit blijkt dat voorzieningen die na onderzoek van de bestaansmiddelen worden toegerekend minder succesvol zijn in de strijd tegen de armoede dan universele voorzieningen.

Zoals hierboven uiteengezet zullen selectieve socialezekerheidssystemen, zoals de meeste Europese landen ze kennen, de armoede zeker niet verbannen. Daarom mag gerust gesteld worden dat een "waardig" basisinkomen op dit vlak effectiever is omdat het als een recht aan iedereen betaald wordt; er is geen probleem van een lage meeneemgraad. Een geboorteakte bijvoorbeeld activeert automatisch het basisinkomen ten voordele van de pasgeborene. Het basisinkomen helpt dus de financiële armoede preventief te bestrijden. Door het karakter van onvoorwaardelijkheid zal het ook meer continuïteit garanderen. Een gevolg is dat de armoedeval grotendeels wordt opgevangen. De armoedeval wordt veroorzaakt doordat bepaalde uitkeringen niet verenigbaar zijn met deelname aan het arbeidsproces. Gegarandeerde minimumuitkeringen belemmeren dus de arbeid aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Zo is het bijvoorbeeld voor vele werklozen financieel weinig aantrekkelijk om betaalde arbeid te verrichten, gegeven de vrije tijd die wordt opgegeven en het nauwelijks hogere loon dat wordt verkregen in vergelijking met het vervangingsinkomen (dit wordt in 2.A.2 verder toegelicht). Een systeem met waardig basisinkomen zal de armoede dus niet verbannen maar wel verminderen. In ieder geval worden er met dit systeem meer mogelijkheden, en dan voornamelijk op de arbeidsmarkt, aangeboden om zich los te wrikken uit de armoedezone.

2. Is een systeem met "waardig" basisinkomen zoveel eenvoudiger en efficiënter?

Dit sluit aan bij het vorige: door het karakter van onvoorwaardelijkheid heeft men minder informatie en administratie nodig. Denken we maar

aan de verschillende hyperingewikkelde stelsels in de sociale zekerheid, een doolhof van regelingen, overlappings en contradicties waar zelfs doorgewinterde ambtenaren in zoek raken. Of aan de zelfstandige die een beroep moet doen op derden om zich wegwijz te maken in ons parafiscaal stelsel. Of aan de energieverspilling en ergernis van de burger om de juiste uitkering bij de juiste instelling te krijgen. Tal van voorbeelden kunnen worden aangehaald om de complexiteit van het huidige, verouderde, socialezekerheidssysteem te benadrukken. Daarom klinkt het misschien simpel om te stellen dat met het invoeren van een "waardig" basisinkomen het merendeel van deze problemen worden opgelost. Toch is deze redenering vrij plausibel.

Met het invoeren van een "waardig" basisinkomen zullen de meeste socialezekerheidstakken, op de gezondheidszorg en de zelfgenererende takken arbeidsongevallen en beroepsziekten na, verdwijnen. Het wegvallen van bijv. de werkloosheidsuitkeringen heeft niet alleen tot gevolg dat deze niet meer moeten worden geïnd (met de bijbehorende administratieve rompslomp), maar ook niet meer moeten worden aangegeven. Daarnaast kent het Belgisch parafiscaal stelsel heel wat fiscale aftrekposten en tegemoetkomingen die met het invoeren van een "waardig" basisinkomen kunnen worden afgeschaft. Zo worden de fiscale aangiften eenvoudiger en transparanter. Het gevolg zou zijn dat het uitgebreide repertorium van fiscale sluiptwegen in de kiem kan worden gesmoord. Op maatschappelijk vlak betekent dit concreet dat de modale persoon die geen hogere opleiding heeft gevolgd of niet de mogelijkheid heeft om gebruik te maken van een fiscaal expert, nu niet meer benadeeld wordt tegenover diegenen die dat wel kunnen of hebben.

Ten slotte – en in tegenstelling met o.a. Bovenberg en Van der Ploeg (1995, blz. 100-104), die beweren dat de afweging tussen efficiëntie (verbonden aan de onvoorwaardelijkheid) en rechtvaardigheid tegenover het huidige systeem verslechtert – stel ik dat het rechtvaardigheidsprincipe minstens even sterk staat: elke mens (al dan niet in functie van zijn leeftijd) krijgt eenzelfde basisinkomen en daarnaast zal het inkomensverschil tussen de actief werkende en de "vrijwillig" werkzame groter zijn dan onder het huidige systeem (door het eenvoudiger systeem zal controle op zwartwerk en fraude gemakkelijker verlopen). Vergeten we ook niet de vele positieve facetten van betaalde arbeid in onze maatschappij, o.a. status en waardering, veelheid aan contacten, het zelf voorzien in levensonderhoud (onafhankelijkheid), structurering en oriëntatiegeving enz.

3. *Is een systeem met basisinkomen zoals het socialezekerheidsstelsel fraudegevoelig?*

Aansluitend bij de bovenstaande discussie kan gesteld worden dat een systeem met "waardig" basisinkomen door zijn simpliciteit (o.a. door het afschaffen van de meeste socialezekerheidstakken en -stelsels) fraude gevoelig zal verminderen. Omdat gekozen wordt voor individualisering (zowel voor uitkeringen als voor aangiften), wordt de mogelijkheid tot fraude, eigen aan een complexe maatschappijstructuur, geminimaliseerd. In tegenstelling met het huidige stelsel vermijdt een basisinkomen een ongelijke herverdeling, die eigen is aan een uitkeringssysteem op basis van toevallige omstandigheden. Indien toch een onderscheid in de hoogte van het basisinkomen wordt gemaakt, is dat veelal volgens leeftijdscategorie, d.i. in functie van de leeftijdsgebonden behoeften.

B. Arbeidsmarkt

1. *Hoe zal zwartwerk evolueren?*

Bovenberg en Van der Ploeg (1995, blz. 100-104) suggereren dat een basisinkomen zwartwerk zou bevorderen, en dit vooral bij jongeren, omdat die met weinig middelen, aangevuld door zwarte baantjes, in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Of het invoeren van een basisinkomen jongeren extra zou aanzetten tot zwartwerk, wordt in ieder geval door Graafland (1994, blz. 718-721) ontkracht. Het blijkt immers dat vooral mensen met ambachtelijke vaardigheden zwartwerken, terwijl mensen met administratieve vaardigheden relatief minder zwartwerken. Het grootste deel van het zwartwerk zou verricht worden door mensen met een middelbare opleiding. Zwartwerk zou dus veeleer met beroepscategorie dan met leeftijd te maken hebben (Kazemier en Van Eck, 1986, blz. 976-981). Volgens De Beer (1995, blz. 311-312) zal dankzij het basisinkomen het zwartwerk afnemen bij die categorie die momenteel zwartwerkt. Zo zullen uitkeringsgerechtigden minder zwartwerken, omdat het basisinkomen onafhankelijk is van de eigen inkomsten. Verder zullen illegalen moeten concurreren met legalen die een basisinkomen ontvangen en zodoende tegen lagere lonen kunnen werken, en zullen afhankelijke partners minder geneigd zijn om zwart wat bij te verdienen. Wel is het zo dat een basisinkomen het aantrekkelijker maakt voor de groep die momenteel officieel werkt, om zwart te gaan werken. Hier zal extra controle moeten worden ingevoerd. Vermoed wordt dat

het saldo positief zal zijn, enerzijds door een afname van zwartwerk door toedoen van de uitkeringsgerechtigden, illegalen en afhankelijke partners, en anderzijds door een toename van zwartwerk door toedoen van de huidige werkenden.

2. In welke mate zal de werkloosheidsval wegvallen?

De werkloosheidsval is een specifiek geval van de armoedeval. In plaats van alle uitkeringsgerechtigden komen hier enkel de begunstigden van werkloosheidsuitkeringen ter sprake. Het is een mechanisme waarbij de werkloze om een aantal redenen geen (aangegeven) bezoldigd werk zal en/of kan uitoefenen. Zo blijft de werkloze vrijwillig werkloos omdat het loonverschil tussen officieel werken en zijn uitkering niet voldoende groot is (wegens de hoge impliciete belasting op de eerste inkomensschijven) maar ook, in mindere mate, wegens de onzekerheid rond statuutaanpassingen. De redenering is dat niets zo zeker is als de overheid, in tegenstelling tot werkgevers die soms te laat of helemaal niet betalen (Van Parijs, 1996, blz. 111-125). Tevens wordt de werkloosheidsval in de hand gewerkt door het kleine aantal vacatures voor laaggeschoolden: bedrijven redeneren dat ze liever meer betalen aan minder maar gemotiveerd en gekwalificeerd personeel dan vice versa.

Door het wegvallen van de werkloosheidsuitkeringen en het invoeren van een "waardig" basisinkomen zullen de problemen van een werkloosheidsval uit de weg worden geruimd. Strikt beschouwd zijn de problemen namelijk volledig toe te schrijven aan de voorwaardelijkheid van de uitkeringen. Met het invoeren van een onvoorwaardelijk inkomen worden die dus opgevangen. Enkel de derde reden, namelijk het kleine aantal vacatures voor laaggekwalificeerden, omvat meer dan alleen maar de werkloosheidsval die er enkel een gevolg van was. Om dit op te vangen moet gesleuteld worden aan de arbeidskostenstructuur: laaggekwalificeerd personeel moet voor de bedrijven goedkoper worden; tevens moet nog meer werk gemaakt worden van opleidingsfaciliteiten. De ultieme uitdaging blijft onvrijwillige werkloosheid te verbannen.

C. Wat met het arbeidsaanbod?

Volgens de arbeidstheorie zal met het invoeren van een (waardig) basisinkomen enerzijds de werkloosheidsval grotendeels worden wegge-

werkt, zodat hier een marginale stijging van het arbeidsaanbod mag worden verwacht (o.a. via meer deeltijds werk), en zal anderzijds, door een toename van het inkomen (indien deze "winst" tegenover het huidige systeem, ter financiering van het basisinkomen, niet wordt wegbelast), het arbeidsaanbod afnemen. Het is evident dat, wanneer het niet-arbeidsinkomen, bij een gegeven loonvoet, toeneemt, men geneigd is minder te participeren op de arbeidsmarkt. Globaal wordt dus verwacht dat het arbeidsaanbod afneemt.

Om deze theorie te onderbouwen wordt een beroep gedaan op een aantal empirische studies (Bekkering en Siegers, 1985; De Jager, 1991, blz. 416-419; Késenne en Van Durme, 1989; Killingsworth, 1983; Munnell, 1987).

Het opmerkelijkste onderzoek betreft de experimenten die gedurende de jaren zeventig in de Verenigde Staten¹ zijn uitgevoerd in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting. Bij deze experimenten kwamen de onderzoekers tot de vaststelling dat het arbeidsaanbod van getrouwde mannen afnam met 7% (in uren) en dat het aantal uren arbeid van vrouwen (zowel getrouwde vrouwen als alleenstaande moeders) met 17% daalde. Samen met de dalende arbeid nam ook het gemiddeld jaarlijks verdiend inkomen af met respectievelijk 4% en 16%. Deze afname werd voornamelijk veroorzaakt door het feit dat betaalde arbeid gedurende een kortere periode werd verricht, de perioden van werkloosheid langer duurden en omdat sommigen zich terugtrokken uit de arbeidsmarkt. Vermeldenswaard, vanwege de grootte, is het experiment van Seattle-Denver, waar tussen 1971 en 1978 het veranderend arbeidsaanbodgedrag (door het invoeren van een negatieve inkomstenbelasting) van welbepaalde doelgroepen werd nagegaan (Killingsworth, 1983). De vermindering aan arbeid (berekend via de loon- en inkomenselasticiteiten) schommelde tussen 4 en 30%, met een gemiddelde reductie van 15% voor vrouwen en 5% voor mannen. Simulaties van het Nederlandse Centraal Planbureau (De Jager, 1991, blz. 416-419) wijzen in eenzelfde richting, maar net zoals in de Verenigde Staten werkten ook zij met een onvoorwaardelijke negatieve inkomstenbelasting, ditmaal ter waarde van 50% van het netto minimumloon, uitgezonderd kinderen en studenten. Het verschil met een basisinkomen is dat een systeem met negatieve

1 In totaal vonden, tussen 1968 en 1982, vier experimenten plaats: driemaal over een periode van vier jaar met ongeveer een duizendtal huishoudens, en eenmaal over een periode van 11 jaar met 4.800 families en met hogere uitkeringen. Voor meer informatie over deze experimenten, zie Munnell (1987) en Killingsworth (1983).

inkomstenbelasting meestal slaat op gezinnen en niet op individuen (cf. het belastingsysteem) én bovendien rekening houdt met andere inkomensbronnen (een basisinkomen werkt ex ante waar een negatieve inkomstenbelasting ex post werkt).

Ten slotte onderzochten Bekkering en Siegers (1985) voor Nederland en Késenne en Van Durme (1989) voor Antwerpen het effect van een basisinkomen op het arbeidsaanbod van de (gehuwde) vrouw. Beide studies komen uit op gelijkaardige percentages voor arbeidsreductie bij vrouwen. Késenne komt zelfs, bij een beleid zonder bijkomende belasting, aan een arbeidsreductie van 27,3%.

D. Leidt een systeem met "waardig" basisinkomen tot volledige werkgelegenheid?

Een eerste belangrijke opmerking die hier moet worden gemaakt betreft de wijze waarop volledige werkgelegenheid wordt gedefinieerd. Indien volledige werkgelegenheid staat voor het tewerkstellen van iedereen die kan werken, dan kan dat niet gerealiseerd worden met een "waardig" basisinkomen. Indien het zou staan voor het tewerkstellen van diegenen die wensen te werken, dus het voorkomen van onvrijwillige werkloosheid, dan wordt met een "waardig" basisinkomen een flinke stap in die richting gezet. Een groot aantal van de langetermijnwerklozen zou op die manier al uit de statistieken verdwenen zijn, omdat velen louter als "werkzoekenden" zijn ingeschreven om de werkloosheidsvergoeding te ontvangen.

Anders zit het met de keynesiaanse werkloosheid, die ontstaat door toedoen van een gebrekkige vraag op de goederenmarkt, te wijten aan onvoldoende koopkracht, en met de klassieke werkloosheid, die ontstaat wanneer de reële loonvoet zich boven het evenwichtsniveau bevindt. Beide staan met elkaar in wisselwerking. Hoe ze geminimaliseerd kunnen worden, is geen eenvoudige vraag.

Om een antwoord te kunnen geven moeten we eerst weten hoe het arbeidsaanbod zal evolueren (nadat een basisinkomen is ingevoerd) om vervolgens een idee te krijgen van de vraag naar arbeid. Hierboven werd reeds uiteengezet dat het arbeidsaanbod zou afnemen, uitgaande van het huidige aantal "officiële" werkenden. Macro-economisch echter zal ook rekening moeten worden gehouden met het potentieel aan werklozen en zwartwerkers. Ook mag niet vergeten worden dat met een "waar-

dig" basisinkomen het deeltijds werk gestimuleerd zal worden, omdat het financieel minder noodzakelijk wordt om voltijds te werken. Verwacht wordt dat dit vooral de winstgevendheid en de flexibiliteit in het midden- en kleinbedrijf zal doen toenemen. Volgens Nooteboom (1987) zou een basisinkomen ook leiden tot minder schaalvergroting, een groter aantal zelfstandige ondernemers, een vermindering van oneerlijke concurrentie en de mogelijkheid tot deregulering. Hierdoor zouden de productie en de werkgelegenheid in het midden- en kleinbedrijf sterk kunnen stijgen. Andere belangrijke factoren die een invloed zullen hebben op het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag zijn de hoogte van het "waardig" basisinkomen en de financieringswijze ervan (in hoeverre zal er een bijkomende belasting komen én welk type van belasting zal dat zijn?).

Het is dus verre van evident hoe het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag, rekening houdend met alle factoren, zullen evolueren. Wel kan gesteld worden dat, wat de ongeschoolde arbeid betreft, zowel het aanbod (laaggeschoolden zullen sneller geneigd zijn, vanwege de onvoorwaardelijkheid van een basisinkomen, deze banen aan te nemen) als de vraag ernaar (door de dalende loonvoet) zal toenemen. In andere sectoren kan een vermindering van het arbeidsaanbod voor een opwaartse druk op de lonen zorgen, waardoor de arbeidsvraag en de productiecapaciteit dalen.

Aansluitend bij het voorgaande kan een antwoord gegeven worden op de wisselwerking tussen keynesiaanse en klassieke werkloosheid. Hoge keynesiaanse werkloosheid zal zich voordoen indien een laag basisinkomen wordt uitgekeerd en een hoge bijkomende belasting wordt geheven. Wanneer de uitkering wordt verhoogd, bij een gegeven belastingvoet, zal de keynesiaanse werkloosheid afnemen, en wanneer ze verdwijnt zal klassieke werkloosheid ontstaan. (Aangezien het arbeidsaanbod afneemt, wegens de hoge uitkeringen, namem de loonkosten toe.) Het ideale basisinkomen moet dus voldoende hoog zijn, maar ook niet te hoog, zodat er voldoende arbeidsimpulsen blijven en geen bijkomende belasting op arbeid moet worden geheven.

E. Welk effect heeft een "waardig" basisinkomen op de economische groei?

De economische groei is de aanhoudende stijging van het bruto (netto) nationaal product per inwoner ("per capita"). Productie zelf kan om-

schreven worden als het inzetten van een combinatie van ondernemings- (bijv. kapitaalgoederen), menselijk (bijv. arbeidskwaliteit) en maatschappelijk kapitaal (bijv. infrastructuur). In dit proces speelt de overheid, via regelgeving maar ook direct, bijv. via investeringen, een fundamentele rol. Met het invoeren van een basisinkomen zal erop moeten worden gelet dat de kwaliteit en dus het rendement van arbeid niet te fel afneemt, dat het groeibevorderend kapitaal het land niet mijdt of ontvlucht (Heij e.a., 1993) en dat de overheid voldoende financiële spankracht overhoudt om het ondernemingskapitaal te ondersteunen en de menselijke en maatschappelijke factor op een hoger niveau te tillen (cf. onderwijs, openbare werken, gezondheidszorg, sociale en culturele voorzieningen enz.). De mate waarin het voorgaande zich zal voordoen zal enerzijds afhangen van de hoogte van het basisinkomen, maar ook van de impact van de positieve effecten. Zo kan verwacht worden dat de consumptie er, door de verhoogde vrije tijd én het gemiddelde inkomen, sterk op vooruitgaat. Gegeven het feit dat enkel de 10% rijkste gezinnen meer dan 10% van hun beschikbaar inkomen sparen en ruim 60% van de gezinnen nauwelijks 5% van hun beschikbaar inkomen kunnen sparen (NIS, 1988 en 1997), mag gesteld worden dat het overgrote deel van het extra inkomen dat gecreëerd wordt via een basisinkomen, geconsumeerd zal worden. Andere positieve effecten op de economische groei zijn het toenemend deeltijds werken, wat rendementsverhogend is, en, in het verlengde ervan, een gelijkere verdeling van arbeid, het beter invullen van interesses (vrijere keuze), waaronder ook het opbouwen van kennis en ervaring – hoewel een te grote individuele vrijheid ook omgekeerde effecten kan genereren – en een betere legitimatie van het sociale systeem, dus een toename van het maatschappelijk kapitaal.

3. Ethische bezwaren

A. Meritocratisch bezwaar: is het gerechtvaardigd iemand een inkomen te geven indien daar niets tegenover staat?

Sommigen stellen zich de vraag of het moreel verantwoord is iemand een inkomenstransfer te bezorgen die dat niet verdient en zonder dat daar een tegenprestatie tegenover staat. Enerzijds hebben we hier te maken met de vraag van sociaal parasitisme: het aanmoedigen of mogelijk maken te vertrouwen op de steun van de maatschappij, of zoals Van der Veen (Heij e.a., 1993) het omschrijft: "het basisinkomen legitimeert

klaploperij". Anderzijds komt het gelijkheidsprincipe ter sprake: is het verantwoord om diegenen die geen moeite doen om bij te dragen aan de maatschappij, op dezelfde wijze te behandelen?

Zowel het parasitisme-bezwaar als het gelijkheidsprincipe kunnen grotendeels beargumenteerd worden via het begrip arbeidsethos. De hamvraag is op welke wijze dit begrip wordt ingevuld: moet iedereen die daartoe in staat is, op de arbeidsmarkt participeren of wordt men als individu in onze samenleving ook erkend indien onbetaalde arbeid, voornamelijk huishoudelijk werk, wordt gepresteerd? Een feit is dat onbetaalde arbeid nog steeds wordt miskend (Bruyn-Hundt, 1985). Het centraal stellen van betaalde arbeid zorgt bovendien voor een maatschappelijke opsplitsing tussen een bevoorrechte klasse van actieve burgers en een "overbodige" klasse van niet-actieven (Schuyt, 1991; Heij e.a., 1993). Het basisinkomen kan volgens deze gedachtegang dus gedefinieerd worden als een tegemoetkoming voor onbetaald werk. Het wordt hier dus aangekaart als een volwaardig alternatief van betaalde arbeid, waarbij de onbezoldigde werkenden op hun manier een bijdrage leveren aan de gemeenschap (cf. het wederkerigheidsbeginsel, losgekoppeld van het prestatiebeginsel, o.a. fiscale bijdragen). In deze context wordt er dus ook tegemoetgekomen aan het gelijkheidsprincipe. De enige open vraag die blijft, is dan of alle niet-actieven ook werkelijk onbezoldigde arbeid leveren (losstaand van de problematiek van zwartwerk). Hier krijgen we te maken met de problematiek van het "free ridership" (Olson, 1965) of vrij vertaald "nietsdoeners". De vraag blijft of deze mensen onder het huidige systeem bereid zijn tot (on)betaalde arbeid en dus ook kunnen terugvallen op ons sociaal vangnet. Tevens zullen deze mensen, zelfs met een "waardig" basisinkomen, een vorm van onbezoldigde arbeid moeten verrichten om een, voor onze normen, aanvaardbare levensstandaard te halen.

Een tweede argumentatietheorie is die van de keuzemogelijkheden. Hoewel tegenstanders aanbrengen dat bepaalde groepen in onze samenleving een grotere keuzevrijheid niet aankunnen – wat zeer elitair is – kan moeilijk over het hoofd worden gezien dat met het invoeren van een basisinkomen een rechtvaardiger verdeling van keuzemogelijkheden wordt nagestreefd. Of zoals in Heij e.a. (1993) mooi wordt uitgedrukt: "met de autonomie van het individu als uitgangspunt, is aangetoond dat een basisinkomen een essentieel onderdeel kan vormen van een institutionele orde die recht doet aan de gelijkwaardigheid van mensen met ongelijke vermogens en uiteenlopende voorkeuren". Zij noemen dit het

beginsel van de maximimale keuzemogelijkheden omdat het prestatiebeginsel – verbonden aan het leveren van betaalde arbeid – beperkt wordt tot de inkomensverdeling boven het subsistentieniveau van het basisinkomen. Wel – en dit is een meer gerechtvaardigde kritiek van de tegenstanders van meer keuzevrijheid – mag de kloof tussen onvoorwaardelijk inkomen en arbeid niet te groot worden, zoniet zou het arbeidsaanbod en dus de productie te sterk kunnen inkrimpen. Doch – zoals reeds eerder gesteld – kan ook dit worden opgevangen. Bovendien brengen deze critici zelf deels een tegenargument aan: zij stellen namelijk dat de beleving van vrije tijd heden ten dage afhankelijk is van een inkomenspositie (Przeworski, 1987). Hierbij mogen we ook de argumentatie van het maatschappelijk belang van betaalde arbeid niet vergeten. In deze context wordt de vergrote keuzevrijheid wel beperkt en dat is mijns inziens niet zo een slechte zaak. De kans is dus niet gering dat er toch nog een vorm van onvrijwillige werkloosheid blijft bestaan.

Wat het parasitisme betreft, kan de vraag gesteld worden of het fout is elk individu een basisinkomen te geven zonder de fundamenteën van de economie aan te tasten. Sommigen onder ons kiezen voor een vrij, ongebonden leven; anderen komen ongewild terecht aan de rand van de samenleving. Is het maatschappelijk maar ook economisch, uit koopkracht-oogpunt, dan niet gerechtvaardigd een onvoorwaardelijk inkomen, zonder de administratieve rompslomp die o.a. gepaard gaat met OCMW-uitkeringen, aan die mensen te geven? Eerder dan parasitisme voort te brengen, is het de bedoeling de maatschappij op een hoger niveau te tillen, zowel op het vlak van productiviteit als van welvaart.

In verband met het gelijkheidsprincipe moet gesteld worden dat iemand die werkt steeds meer zal verdienen dan iemand die niet werkt. Beperkingen en individuele keuzes bepalen hoeveel en wat soort werk iemand aankan. Sommigen hebben niet de mogelijkheid om te werken, anderen maken de keuze om niet te werken.

Tevens moet het basisinkomen in een bredere context worden bekeken: het is niet omdat sommigen niet akkoord kunnen gaan met een basisinkomen dat een dergelijk gelijkheids- en welvaartsbevorderend principe niet moet worden doorgevoerd.

B. Waarom een basisinkomen betalen aan niet-behoefenden?

Het idee van een basisinkomen staat in conflict met de principes dat inkomenstransfers enerzijds enkel zouden mogen toevloeien naar diegenen die er nood aan hebben en anderzijds zouden moeten worden gewogen in functie van de behoefte. Een selectief transfersysteem zou meer kunnen doen voor de armsten en tegen lagere kosten.

Bij deze redenering mogen we de huidige problemen van ons socialezekerheidsstelsel niet over het hoofd zien. Denken we maar aan de toenemende onbetaalbaarheid van de pensioenen, de administratieve onbeheersbaarheid (té ingewikkeld), de blijvende bestaansonzekerheid en de stijgende ontevredenheid van de belastingbetalers (die kunnen grosso modo worden gelijkgeschakeld met de niet-behoefenden). Stel nu dat deze problemen zich niet zouden voordoen, dan nog kan een dergelijk systeem de institutionele wig tussen de netto-ontvangers en de netto-belastingbetalers niet helpen verkleinen. Zolang het selectiviteitsprincipe blijft bestaan, zullen de door de overheid gesponsorde transfers slechts het midden houden tussen privé-liefdadigheid en gegarandeerde rechten. De afhankelijkheidsrelatie wordt gesocialiseerd maar niet afgeschaft. Bij een basisinkomen daarentegen wordt de relatie tussen de netto-ontvangers versus -betalers geminimaliseerd. De armoedepreventie wordt zo meer een publieke verantwoordelijkheid.

4. Fiscaliteit en financiën

A. Welke (para)fiscale wijzingen kunnen worden verwacht?

Samen met het invoeren van een basisinkomen zijn er tal van mogelijkheden om ons (para)fiscaal systeem aan te passen.

Allereerst zullen met het invoeren van een "waardig" basisinkomen de meeste socialezekerheidsstakken verdwijnen (cf. 2.A.2). Daardoor worden de fiscale aangiften reeds vereenvoudigd. Dit wordt nog verder in de hand gewerkt door tal van belastingverminderingen en aftrekbare bestedingen af te schaffen. Een bijkomende argumentatie ter afschaffing is dat de mogelijkheid om gebruik te maken van deze belastingverminderingen en aftrekbare bestedingen niet voor iedereen is weggelegd, mede door toedoen van de bekendheid en knowhow ervan.

Verder en in de directe lijn liggend van het invoeren van een basisinkomen kunnen de belastingaangiften geïndividualiseerd worden. Hoewel dit heel wat financiële implicaties met zich zou meebrengen, is deze maatregel weer een stap in de richting van een pluriforme maatschappij, waarin ieder, ongeacht geslacht of burgerlijke staat, de mogelijkheid krijgt om een zelfstandig bestaan te verwerven en waarin vrouwen en mannen gelijke rechten, kansen en vrijheden hebben. De individualisering van het inkomens/belastingstelsel zal het aantal te verwerken aangiften doen toenemen, maar deze kostenstijging wordt ruim gecompenseerd door de integratie en vereenvoudiging van de transfers.

Een andere aanpassing zou zijn dat de belastingbasis voor zelfstandigen sterk zou worden gewijzigd. Omdat zij net als werknemers en arbeiders een "waardig" basisinkomen krijgen, moeten ze ook op een correctere wijze belast worden. Een voorstel is om het begrip brutobedrijfsinkomen te herdefiniëren (in de trant van: de omzet, verminderd met de directe kosten van grondstoffen, halfafgewerkte producten en handelsgoederen) en dat als belastingbasis te gebruiken.

Een eenvoudiger en dus effectiever belastingbeleid verhoogt tevens de kans op het ontdekken van oneerlijke belastingaangiften en zwartwerk. Door het aanpakken van beide zal de belastingbasis breder worden (het aantal officiële werkenden zou kunnen stijgen, niet het aantal arbeidsuren), zodat de belastingvoet eventueel kan dalen. Hoe lager de belastingvoet, hoe kleiner de belastingontduiking en hoe groter de kans op het regulariseren van het zwartwerk.

Ten slotte dient nog te worden nagedacht over de te hanteren belastingvoet. De meeste auteurs zijn voorstander van een proportionele belastingvoet, omdat in hun ogen een systeem van basisinkomen een vrij hoge gemiddelde belastingvoet over het verdiende inkomen vereist en dus weinig ruimte laat voor een progressief tarief (Van Trier, 1995, blz. 587-618). Dat is zo wanneer het basisinkomen hoofdzakelijk zou worden gefinancierd uit directe belastingen, maar in België is de directe belastingdruk reeds van een dergelijke omvang dat een stijging ervan, mijns inziens, uitgesloten is. Bovendien wordt, met het invoeren van een proportionele belastingvoet, het herverdelend karakter van de progressieve personenbelasting tenietgedaan. Enerzijds dient gestreefd te worden naar een gelijk recht op inkomen voor iedereen, maar anderzijds moet het sociaal herverdelende karakter blijven bestaan en dient voldoende aandacht te worden besteed aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

B. Is het financieel haalbaar?

Met het invoeren van een "waardig" basisinkomen wordt gestreefd naar volledige werkgelegenheid, een maatschappij waar onvrijwillige werkloosheid onbestaande is. Dat kan alleen maar indien een evenwicht wordt gevonden tussen uitkeringen en belastingen. Enerzijds mag het basisinkomen niet te hoog zijn, zoniet daalt het arbeidsaanbod, anderzijds mag het ook niet te laag zijn, zoniet ontstaat er armoede (het basisinkomen treedt hier in de plaats van de meeste socialezekerheidsstakken). De wisselwerking tussen uitkeringen en belastingen dient zo te zijn dat enerzijds de belastingen de uitkeringen dekken en voldoende hoog zijn om het overheidsbeleid niet te remmen, en dat anderzijds arbeid zo weinig mogelijk wordt belemmerd. Daarom moet, indien noodzakelijk, de voorkeur uitgaan naar een bijkomende fiscale bron die nauwelijks weegt op zowel het aanbod van als de vraag naar arbeid. Alternatieven zijn o.a. een consumptie- en/of een milieu- en/of een vermogensbelasting. Verder zal een systeem met "waardig" basisinkomen, als het eenmaal operationeel is, op administratief vlak veel goedkoper zijn dan het huidige systeem, rekening houdend met het grotere volume van inkomenstransfers. Tevens zullen financiële besparingen gegenereerd worden door het toepassen van de hierboven uiteengezette (para)fiscale wijzigingen.

Om het geheel aanschouwelijker te maken worden twee mogelijke scenario's kort geschetst.

In beide scenario's wordt uitgegaan van een basisinkomen dat gedifferentieerd wordt naar leeftijd. De bedragen zijn bepaald in functie van de bestaande kinderbijslag- en pensioenregeling en het bestaansminimum. Een bijzonderheid van het tweede scenario is dat wordt afgeweken van het principe van individualisatie: een koppel, al dan niet gehuwd, zal als één entiteit worden beschouwd. Deze afwijking is zeer uitzonderlijk in de literatuur over het basisinkomen. Het principe van individualisatie wordt juist als een van de positiefste elementen beschouwd in het concept basisinkomen: elk individu kan autonoom over een bepaald bedrag beschikken. De eerste reden waarom er dan toch van wordt afgeweken is te vinden in vergelijkende studies over de levenskosten van familietypologieën (o.a. Dehaes, 1994). Deze wijzen namelijk uit dat de levenskosten voor samenwonenden op individuele basis lager liggen dan die voor alleenstaanden. Op sociaal-maatschappelijk vlak valt dus zeker aan te voeren waarom er een verschil in uitkering kan zijn tussen alleenstaanden en samenwonenden, al dan niet getrouwd. In het licht van dit artikel

is het echter niet de bedoeling hier dieper op in te gaan. Een tweede reden is dat op deze wijze de kosten worden gedrukt (een maandelijks verschil van bijna 26 miljard frank).

In tabel 1 wordt uiteengezet welk basisinkomen aan welke leeftijdscategorie wordt gegeven, om vervolgens de kosten ervan te berekenen² (het tweede scenario wordt aangeduid met ²).

Tabel 1. De kostprijs van een "waardig" basisinkomen (in miljoen frank) per maand.

Leeftijd	0-5	6-13	14-17	18-64 (1)	18-64 (2)	65+ (1)	65+ (2)	Totaal
Hoogte	3.000 fr.	5.000 fr.	7.000 fr.	18.000 fr.	26.000 fr.	25.000 fr.	38.000 fr.	
Aantal	641.892	859.929	437.196	1.200.000	4.499.015	904.258	535.536	9.077.826
Kostprijs	1.925,7	4.299,6	3.060,4	102.582,3		35.994,9		147.862,9
Kostprijs ²	1.925,7	4.299,6	3.060,4	21.600,0	58.487,2	22.606,4	10.175,2	122.154,5

Bron: Rademaekers (1997).

De kostprijs op maandbasis ligt resp. op 122 en 148 miljard frank; op jaarbasis is dit resp. 1.466 en 1.774 miljard frank, of een verschil van 308 miljard frank.

In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de financiële wijzigingen die zich zouden voordoen indien een "waardig" basisinkomen werd ingevoerd samen met de reeds aangehaalde (para)fiscale aanpassingen. Onder "te verwachten ontvangsten" worden die inkomsten (meestal (para)fiscaal) verstaan die met de invoering van deze twee scenario's blijven bestaan, o.a. socialezekerheidsbijdragen. Met mindere uitgaven worden die uitgaven bedoeld die onder het huidige systeem door de overheid worden gedragen maar met de invoering van een "waardig" basisinkomen wegvallen. Budgettair uitgedrukt zijn dat de uitgaven min de ontvangsten exclusief de overheidstransfers en de interne transferontvangsten.

2 Omdat in 1991 de laatste bevolkingstelling viel, wordt dat jaar als referentiejaar genomen. Enkel op fiscaal vlak zijn er intussen een aantal wijzigingen doorgevoerd. Voor een uitgebreide en technische bespreking van de berekening wordt verwezen naar Rademaekers (1997).

De belangrijkste uitgangspunten zijn:

- Gegeven de literatuur over het arbeidsaanbod, die echter nog in de kinderschoenen staat, wordt ervan uitgegaan dat in het slechtste geval 10 tot 15% van de werkende mannen en 15 tot 25% van de werkende vrouwen hun werk zouden opgeven wanneer een waardig basisinkomen zou worden ingevoerd. Hiertegenover staat dat dit verlies met 5 à 10% zal worden gecompenseerd door een daling van het aantal werklozen en zwartwerkers en door veel meer deeltijdse arbeid (Munnell, 1987; De Jager, 1994). Er wordt van uitgegaan dat de daling van het aantal werkenden zich vooral zal voordoen bij de openbare diensten en bij het stelsel der werknemers en dus niet zozeer bij de zelfstandigen (het aantal zelfstandigen wordt constant gehouden). De vraag blijft natuurlijk in hoeverre deze daling een afname van de belastingbasis met zich meebrengt. Een feit is dat een toename van deeltijdse arbeid in de plaats van voltijdse de opbrengst van de progressieve directe belastingen zal doen verminderen, maar anderzijds de koopkracht zal laten stijgen. Als we de som maken van het aantal werkverlatenden en nieuwe werkwilligen, kunnen we verwachten dat de opbrengst van de directe belastingen met circa 10% zal dalen. Voor de socialezekerheidsbijdragen, die worden uitgedrukt in vaste percentages van het inkomen, wordt slechts een daling van 5% verwacht (enkel dus voor werknemers en ambtenaren).
- Het socialezekerheidsstelsel wordt afgeschaft, op de tak ziekte- en invaliditeitsverzekering (gezondheidszorg) na. De uitgaven voor de takken gezinsbijslag, pensioenen, werkloosheid en jaarlijkse vakantie vallen dus weg (worden vervangen door een basisinkomen), hoewel de bijdragen blijven bestaan. Dit betekent echter ook dat bepaalde inkomsten (bijv. belasting op pensioenen) niet meer gederfd kunnen worden (cf. tabel 2: fiscaal effect op de vervangingsinkomens).
- Het schrappen van heel wat fiscale (o.a. belastingverminderingen en aftrekbare bestedingen) en niet-fiscale persoonlijke tegemoetkomingen (zoals beurzen en overheidspremies), samen met de aftrekbare bedragen voor kinderen ten laste en het huwelijksquotiënt. Het huwelijksquotiënt is het fiscale principe dat aan de minstverdienende echtgenoot een zodanig gedeelte van de beroepsinkomsten van de andere echtgenoot wordt toegekend dat de minstverdienende toch 30% van het totaal der beroepsinkomsten van beide bereikt.

Tabel 2. Financieel overzicht van de te verwachten ontvangsten en mindere-
uitgaven op jaarbasis bij het invoeren van een "waardig" basisinkomen
(in miljard frank).

Sociale zekerheid	Gezinsbijslag	Pensioenen	Werkloosheid en jaarlijkse vakantie	TOTAAL
	168,2	666,6	484,7	1.319,5
Af te schaffen uitgaven per gewest of gemeenschap				58,1
Aftrekbare bedragen in de personenbelasting				66,3
Fiscaal effect op de vervangingsinkomens (verlies)				-88,8
Afschaffing van de belastingaftrek voor kinderen ten laste				27,9
Afschaffing van het huwelijksquotiënt				59,8
Administratieve kosten				-10
TOTAAL				1.432,8

Bron: Rademaekers (1997).

Als we het saldo maken van tabel 1 en 2, wordt een negatief resultaat ge-realiseerd van resp. -341 en -33 miljard frank. Denken we aan de niet-geïmplementeerde indirecte effecten (zoals een daling van het aantal ambtenaren, minder en eenvoudiger (o.a. fiscale) administratie, een toename van de economische groei) en het negatieve uitgangspunt (een daling van de directe belastingen met 10%), dan kunnen we stellen dat het tweede scenario financieel haalbaar is. Het eerste scenario zal echter enkel financieel haalbaar zijn mits de nodige bijkomende belastingen worden ingevoerd.

Besluit

Hoewel met de laatste parlementsverkiezingen een aantal partijen het idee basisinkomen in hun programma hebben opgenomen, is de term in België nog niet ingeburgerd (met het ontstaan van Vivant zal dat misschien veranderen). Zonder dat de betekenis van het woord basisinkomen bekend is, is de algemene teneur afwijzend. Een evaluerende studie echter, al dan niet van een bepaald type basisinkomen, wijst op heel wat voordelen tegenover minimale nadelen, de financiële haalbaarheid niet te na gesproken.

Tevens kan niemand om het feit heen dat onze maatschappij sinds het opstarten van het socialezekerheidssysteem sterk veranderd is. Het traditionele gezinspatroon is voor velen niet meer weggelegd en levenslange zekerheid op werk kan niet meer gegarandeerd worden. Het invoeren van een basisinkomen speelt in op deze maatschappelijke veranderingen. Het loskoppelen van enerzijds inkomen en arbeid en anderzijds fiscaliteit (waaronder de sociale zekerheid) en gezin, zal de handelingsmogelijkheden, en daaruit volgend de welvaart, alleen maar ten goede komen.

Bij het vraag-antwoordpatroon rond de thema's sociale zekerheid, arbeidsmarkt en fiscaliteit komt telkens duidelijk naar voren dat een "waardig" basisinkomen een antwoord kan bieden op heel wat tekortkomingen in onze huidige complexe maatschappij. Evident is de overstap helemaal niet. Men dient de eigen inzichten in een breder perspectief te plaatsen, een dat niet alleen aan zichzelf tegemoetkomt maar wel aan een bredere maatschappelijke stroom. Sommigen zullen het rondom bepaalde ethische aspecten blijvend moeilijk hebben. Toch is er geen andere oplossing; het slagen van een systeem van basisinkomen stoelt juist op de onvoorwaardelijkheid ervan. Het geven van mogelijkheden en vrijheden aan elk individu om zichzelf te ontplooien – en daar speelt de financiële autonomie een doorslaggevende rol in – is toch een van de prioriteiten die een (welvaarts)maatschappij zich moet voorhouden!

Daarbij komen we bij het belangrijkste bezwaar, namelijk de financiële haalbaarheid. Aan de hand van de vermelde empirische studie kan worden afgeleid dat zelfs een systeem met "waardig" basisinkomen, gegeven de uitgangspunten, financieel een haalbare kaart kan zijn. Het financiële bezwaar moet dus gereduceerd worden tot een bezwaar van onmogelijkheid om de markt te voorspellen: marktstudies kunnen wel aanwijzingen geven over hoe een individu op een dergelijk ingrijpend gebeuren zal reageren, toch blijven dit maar aanwijzingen. Het slagen van een systeem van "waardig" basisinkomen legt dus, veel meer dan vandaag, een belangrijke verantwoordelijkheid bij elk individu. Toch mag niet worden vergeten dat het, indien men moet rondkomen met enkel een gegarandeerd minimuminkomen, moeilijk leven is.

Referenties

- ATKINSON, A.B. (1996), "James Meade's vision: full employment and social justice", *National Institute Economic Review*, jg. 38, nr. 157, blz. 90-95.
- BEKKERING, J.M. en J.J. SIEGERS (1985), "Het effect van een basisinkomen op het arbeidsaanbod", in: J.J. SIEGERS, ed., *Het aanbod van arbeid door vrouwen in Nederland*, Rijswijk, Sociaal en Cultureel Planbureau, 1985, 102 blz.
- BOVENBERG, A.L., DE MOOIJ, R.A. en F. VAN DER PLOEG (1994a), "Werkt een Robin Hood-beleid?", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3957, blz. 332-336.
- BOVENBERG, A.L., DE MOOIJ, R.A. en F. VAN DER PLOEG (1994b), "Naschrift bij Graafland", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3975, blz. 721-723.
- BOVENBERG, A.L. en F. VAN DER PLOEG (1995), "Het basisinkomen is een utopie", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 80, nr. 3995, blz. 100-104.
- BRUYN-HUNDT, M. (1985), *Huishouden = onbetaalde arbeid: maar huisvrouwloon geen oplossing*, Deventer, Van Loghum Slaterus, 146 blz.
- CANTILLON, B. en I. MARX (1995), "Armoedebestrijding en sociale zekerheid: mogelijkheden en beperkingen", in: M. DESPONTIN en M. JEGERS, eds., *De sociale zekerheid verzekerd? Referaten van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres*, Brussel, VUBpress, 1995, blz. 509-548.
- DE BEER, P. (1995), "Is het basisinkomen een utopie?", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 80, nr. 4003, blz. 311-312.
- DE JAGER, N.E.M. (1994), "Het basisinkomen: de utopie gekwantificeerd", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3960, blz. 416-419.
- GRAAFLAND, J.J. (1994), "MIMIC en Robin Hood", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3957, blz. 718-721.
- HEIJ, J.-J., E.J. VAN KEMPE, T. KWAKKELSTEIN, A.I. STICTER en R. VAN DER VEEN (1993), *Basisinkomen in drievoud*, Amsterdam, Het Spinhuis, 213 blz.
- HOOGVORST, H. (1993), "Trekken aan een dood paard?", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 78, nr. 3930, blz. 899-900.
- KAZEMIER B. en R. VAN ECK (1986), "De zwarte arbeidsmarkt: kansen voor kansarmen?", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 71, nr. 3556, blz. 976-981.
- KÉSENNÉ, S. en P. VAN DURME (1989), *Basisinkomen en arbeidsaanbod*, Antwerpen, UFSIA, SESO-rapport, nr. 229, 23 blz.
- KÉSENNÉ, S. (1993), *The unemployment impact of a basic income*, Antwerpen, UFSIA, SESO-rapport, nr. 286, 23 blz.
- KILLINGSWORTH, M. (1983), *Labour supply*, Cambridge, Cambridge University Press, 493 blz.
- MUNNELL, A.H. (1987), *Lessons from income maintenance experiments*, Boston, Federal Reserve Bank, 123 blz.
- NOOTEBOOM, B. (1987), "De economische voordelen van het basisinkomen, een basis voor het midden- en kleinbedrijf", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 72, nr. 3593, blz. 149-152.
- OLSON, M. (1965), *The Logic of Collective Action*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press, 176 blz.
- PARKER, H., ed. (1991), *Basic Income and the Labour Market*, Londen, Basic Income Research Group (BIRG Discussion Paper nr. 1).
- PRZEWORSKI, A. (1987), "The feasibility of universal grants under democratic capitalism", *Theory and Society*, nr. 15, blz. 695-707.
- PURDY, D. (1988), *Social power and the labour market. A radical approach to labour economics*, Londen, Macmillan, 280 blz.
- RADEMAEKERS, K. (1997), *De netto-kost van een "waardig" basisinkomen*, CEMS-paper 330, 29 blz.
- SCHUYT, C.J.M. (1991), *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*, Leiden/Antwerpen, Stenfert Kroese, 370 blz.
- VAN DER VEEN, R.J. en D. PELS, red. (1995), *Het basisinkomen: sluitstuk van de verzorgingsstaat?*, Amsterdam, Van Gennep, 250 blz.
- VAN PARIJS, P. (1995), *Real freedom for all. What (if anything) can justify capitalism?*, Oxford, Clarendon, 330 blz.
- VAN PARIJS, P. (1996), "L'allocation universelle contre le chômage: de la trappe au socle", *Revue française des affaires sociales*, nr. 1, blz. 111-125.
- VAN TRIER, W. (1991), "State Bonus" or Basic Income in the Age of Reconstruction, Antwerpen, UFSIA, SESO-rapport, nr. 260.
- VAN TRIER, W. (1993), "Volledige werkgelegenheid, het basisinkomen en het dilemma van de vakbeweging", in: K. BOEY e.a., eds., *Een prijswaardige economie: een ethische visie*, Antwerpen, Standaard, 1993, blz. 341-368.
- VAN TRIER, W. (1995), "Basisinkomen", in: M. DESPONTIN en M. JEGERS, eds., *De sociale zekerheid verzekerd? Referaten van het 22ste Vlaams Wetenschappelijk Economisch Congres*, Brussel, VUBpress, 1995, blz. 587-618.
- VAN WIJNGAARDEN, P.J. (1994), "Bouwstenen voor een stelsel van sociale zekerheid", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3966, blz. 548-552.
- WOLFSON, D.J. (1994), "Wint beleid aan belang?", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 79, nr. 3971, blz. 648-651.
- ZALM, G. (1993a), "De economische houdbaarheid van de verzorgingsstaat", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 78, nr. 3915, blz. 555-559.
- ZALM, G. (1993b), "Naschrift bij Hoogevorst", *Economisch Statistische Berichten*, jg. 78, nr. 3930, blz. 900-901.

Abstract

A (Worthwhile) Basic Income

This article is an attempt to express succinctly what is meant by a (worthwhile) basic income and which sectors would be influenced by it were it to be introduced. With regard to social security, for example, the article discusses whether the introduction of a worthwhile basic income can eliminate poverty, whether it would be simpler and more efficient than the present system, and how susceptible it would be to fraud. As regards the labour market, the article looks at the extent to which blackmarket labour would evolve, at whether the unemployment trap would be reduced, at how the labour supply would develop, at whether full employment would be feasible and at the effect that a basic income would have on economic growth. At the ethical level, the meritocratic objection and payment to those not in need will be considered. Finally, and in the light of the preceding, a number of tax changes will be considered that are necessary if the whole is to be financially acceptable.